

Annina Holmberg

KALLIOLE KUKKULALLE

KAJ CHYDENIUksen ELÄMÄN NUOTIT

HELSINGISSÄ KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ OTAVA

Tekstin- ja tiedonlouhinta kielletty.
Text and data mining prohibited.

© Annina Holmberg ja Kustannusosakeyhtiö Otava 2026

Kustannusosakeyhtiö Otava
Uudenmaankatu 10, 00120 Helsinki
tuoteturvallisuus@otava.fi

Kirjan kuvat:

Jaana Jyrkänne-Chydeniuksen kotiarkisto, Annina Holmbergin kotiarkisto,
Kalle ja Jussi Chydeniuksen kotiarkistot, Laura Malmivaara, Kari Kurppa,
Jyrki Messo, Tuuli Saarakkala, Ursula Salo, Sinikka Sokka, Nora Geagea,
Turun Kaupunginteatteri ja KOM-teatteri. Sivun 139 piirroskuva: Janne Hertell.

Kirjassa siteerattujen täysimittaisten runojen käyttöön on pyydetty lupa tekijöiltä,
kääntäjiltä, Sanastolta, Suomen Kulttuurirahastolta ja muilta oikeudenomistajilta,
mikäli kyseinen taho on ollut mahdollista selvittää ja tavoittaa.

Tekstin- ja tiedonlouhinta kielletty.

ISBN 978-951-1-50361-3

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2026

SISÄLLYS

ALKUSANAT: JOHDANTO

9

JUURENSA TUNTEVA JUANKOSKEN POIKA

15

HELSINGIN HALTUUN OTTAVA OPISKELIJA

33

LAAKISTA LÄPI LYÖVÄ SÄVELTÄJÄ

47

PORUKOISSA VIIHTYVÄ SAAREN VANKI

67

HITIN HATUSTA VETÄVÄ OPETTAJA

77

SUVEREENI NÄYTTÄMÖMUSIIKIN SUOLTAJA

89

KOM-TEATTERIN PERUSTAJA

105

TAKIN PÄÄLLÄÄN PITÄVÄ VASEMMISTOLAINEN

125

HILPEÄ IRONISTI JA TYLY HUMORISTI

141

ARVOSTUSTA TAVOITTELEVA KANSALLISAARRE

153

MÄÄRÄTIETOINEN PUOLISO

169

HILLITTY ISÄ JA ISÄLLINEN PEDAGOGI

181

SOSIAALINEN STUDIOISÄNTÄ

199

LAKONINEN RUNOUDEN RAKASTAJA

221

KETTERÄ KIERTUEVIRTUOOSI

245

VÄSYMÄTÖN MAAILMANMATKAAJA

261

TARKKAKORVAINEN KIELIPOLIISI
JA INTOHIMOINEN SANASEPPÖ

275

SUURPIIRTEINEN TILASTOMIES

287

LEPPOISA MÖKKEILIJÄ

301

MONINKERTAINEN JUHLAKALU

317

KUNNIANHIMOINEN KULINARISTI

331

KUMARA URHEILIJA

341

RAKKAUDELLA MUISTELTU

355

Kaj Chydeniuksen tuotanto pääpiirteittäin 373

Lähteitä 399

Henkilöhakemisto 401

ALKUSANAT: **JOHDANTO**

VARHAISIN MUISTONI Kaj Chydeniuksesta on lapsuudenkesästä 1972. Hän oli vaimonsa Kaisa Korhosen ja vanhemman poikansa Kallen (Jussi syntyi saman vuoden joulukuussa) kanssa mökillämme Mikkelin lähellä sijaitsevassa saaressa. Ihmettelin pilviä, jotka muodostivat hattaroita taivaalle, ja Kaj valisti minua, että kyseiset pallukat ovat samannimisiä kuin tunnettu folk-yhtye, joka otti uutterasti osaa Syksyn sävel -kilpailuun. Kaj ei koskaan osallistunut kyseiseen kisaan, mutta tuli kerran viidenneksi Suomen euroviisukarsinnoissa Anneli Sarin esittämällä kappaleella *Jäähyväiset*. Sen sanat olivat hänen runoilijaystävänsä Marja-Leena Mikkolan käsialaa ja niissä vannottiin, että

*Sä vaikka et milloinkaan luokseni palaa,
voin rakastaa sinua kuitenkin salaa.
Ei kuolemakaan meitä seurata voi
unen pimeillä kujilla näin.
Ja kauniimmin laulavat linnut,
huokaavat tuulet
ja iäti juoksevat virrat
unen maiseman kätköissä näin,
unen maiseman kätköissä näin.*

Säveltämiseen oli luultavasti mennyt muutama tunti tai korkeintaan pari päivää, sillä Kaj, joidenkin kutsumana myös Chydis, oli tunnetusti nopea tekijä. Hänen tuotantoonsa kuuluu elokuva- ja

näytelmämusiikkia, yksinlauluja, laulusarjoja, kuoroteoksia, kantaatteja, oratorioita, oopperoita ja valtava määrä lauluja, joista kuuluisimmat lienevät rakkausaiheisia tai poliittisen laululiikkeen helmiä tai joidenkin näkemysten mukaan hapatusta. Hänen oman matematiikkansa mukaan yhdestä neljään kappaletta sadasta saattoi onnistua, joten kun niitä siunaantui lähes kymmenentuhatta, voi laskea onnistuneiden määrän vähintään yhdeksäsäsadassa. Vähemmälläkin jää historiaan.

Kun Chydenius keväällä 2024 kuoli, Mari Mikkola Otavalta soitti ja kysyi, voisinko kirjoittaa Chydiksestä elämäkerran. Otava oli julkaissut vuonna 2009 Kajin oman *Muistin juuri* -teoksen, johon hänet oli yllyttänyt aikalainen Peter von Bagh, vankan historian tajun ja tallentamisen mestari. Mietin, mitä siihen olisi lisättävää, kunnes luin kirjan uudelleen. Paljonkin, mielessäni sävähti, sillä Kaj kertoi mieluummin muista kuin itsestään. Hän viihtyi paremmin pianon takana kuin valokeilassa ja suuntasi sen aina kun mahdollista itsestään pois. Kyse ei ollut liiasta vaatimattomuudesta tai ujoudesta – kyllä Chydikseltäkin taiteilijan ego löytyi, hän vain kirjoitti mieluummin nuotteja kuin analysoi elettyä.

”Kaj ei murehtinut tai märehtinyt menneitä”, hänen toinen vaimonsa ja leskensä Jaana Jyrkänne todisti.

Hän meni aina eteenpäin, sävelsi ja koosti uuden lauluillan sen sijaan että olisi toistanut jonkin menestyksen, etsi aktiivisesti uusia artisteja, uusia runoilijoita, uusia aihepiirejä, oli koko ajan etukenossa uuden äärellä.

Omat muistelmat siis jättivät tilaa elämäkerralle, mutta miksi juuri minä kirjoittaisin sen? En ole musiikin asiantuntija enkä Chydiksen sydänystävä. Hän kuului lapsuuteeni ja nuoruuteeni perhetuttuna, mutta aikuisena olin hänen kanssaan melko vähän tekemisissä. Ymmärsin toisaalta, että ehkä juuri siksi: haussa ei

ollut musiikkiopus, vaan laajempi kertomus elämästä, jota eivät suinkaan aina vain läheisimmät avaa. Minä olin tehnyt niin kirjoittaessani vanhemmistani, mutta tässä tunsin olevani merkittävässä välitilassa; yhtä aikaa lähellä ja kaukana.

Päätin kuulostella kaikkein lähimpien tuntemuksia. Mitä Jaana, Kalle ja Jussi ajattelisivat. Naputin nopean viestin ja pistin whatsappiin. He olisivat tietysti kohteliaita, mutta osaisin lukea myös rivien välit. Jos sieltä haiskahtaisi hivenkään epärointiä, ilmoittaisin Otavalle, että etsikää joku muu.

Ensin vastasi Kalle. Hänen viestissään oli niin monta sydänemoja, ettei itse tekstiä olisi tarvinnut lukea. Sitten Jussi ja Jaana yhtä aikaa. Lopputulos on tässä: minä hullu ryhdyin työhön.

Hullu siksi, että kohde vaikutti megalomaaniselta. Miten siitä saisi otteen? Tarrautuisi kuuluisaan partaan ja yrittäisi kuunnella kaikki sen läpi suodattuneet sävelmät, joiden lopullista määrää edes maestro itse ei tiennyt (hän ei muuten pitänyt maestro-tittelistä). Muistelijoina ja asiantuntijoina kyllä riitti, mutta en ole pohjimmiltani tutkija, joka seuloo jokaisen tiedon ja analysoi kaikki anekdootit, edes lähdeviitteitä en harrasta.

Onneksi viime vuosina on ilmestynyt paljon vapaamuotoisiaakin elämäkertoja, mitään yhtä ainoaa oikeaa sapluunaa ei noudateta. Miksei utelias mieli riittäisi, kun taustalla on vielä läheistenkintuki; minullahan olisi etuoikeus kirjoittaa auktorisoitua teosta!

Olen kuullut tätä kirjaa varten monia mainioita tyyppejä, mutta en siteeraa heitä sanasta sanaan, vaikka lainausmerkkejä käytänkin. Haastatteluhetket ovat olleet vapaamuotoisia, eikä niitä ole äänitetty, litteroitu ja editoitu. Joku asiavirhekin voi siis mahtua mukaan, esimerkiksi joku saattoi tulla vasemmalta kun piti tulla oikealta ja ensi-iltaa juhlittiin mahdollisesti tiistain sijasta torstaina. Koska absoluuttista totuutta ei joidenkin muistojen osalta voi

osoittaa – tarinat muuntuvat ja ihmiset muistavat eri tavoilla – pidän inhimillisenä pieniä heilahduksia. Isot linjat ja tärkeät päivämäärät on toki tarkastettu moneen kertaan.

Se täytyy sanoa jo tässä vaiheessa, ennen loppukiitoksia, että ilman Jaana Jyrkänne-Chydeniuksen apua, lämpöä ja paneutumista tästä ei olisi tullut yhtään mitään. Tai ainakaan työ ei olisi ollut yhtä antoisaa ja hauskaa. Jaana avasi muistojensa lisäksi myös Kajin työhuoneen, kaiveli lippuja ja lappuja, jakoi puhelinnumeroita ja valmisti ihmisiä yhteydenottoihini, antoi lainaan arvokkaita postikortteja ja Kajin omia muistiinpanoja sekä teki ihanan retrohenkistä hedelmäsalaattia ja lämmitti korvapuusteja. Lähdin hänen luotaan Karjalankadulta joka kerta virkistyneempänä kuin olin sinne tullut, vaikka välillä kahvinjuontikin unohtui keskustelujen vyöryn alle. Oli etuoikeus istua tuntikausia huoneessa, jossa päähenkilön valokuvan edessä tuoksui aina tuoreet kukat ja ilmapiiri oli kyllästetty hänen energiallaan.

Poikiakin tapasin muutaman kerran, eikä muistelu mutkistanut suhdettamme. He olivat välillä hämmäntävän avoimia ja huomauttivat, että älä kaunistele tai kiillottele, vaan anna mennä. Tämä ei tarkoita, että kirjasta kannattaisi etsiä skandaalin aineksia; herkullisia tarinoita sieltä kyllä löytyy.

Monen silmiin syttyi liekki muistellessa ja luulen saaneeni vastauksia kysymyksiin, jotka askarruttivat itseäni projektin alkumetreillä: Millainen Kaj oli, mitä muuta kuin musiikkia hänen elämänsä sisältyi ja millaisen perinnön hän jätti. Yksioikoisesti voisi todeta, että hän oli järjettömän aikaansaava, mutta että hänen elämänsä mahtui myös ystäviä, tovereita, matkoja, maukkaita ruokia, yhteiskunnallista kiinnostusta ja vaikuttamista, järjestötyötä, teatteria, taidetta, palapelejä, hyvää ja pahaa mieltä sekä rakkautta, ja että hänen perintönsä on, kuten tuotantonsa, laaja. Pähkinäkuoren ulkopuolelta löytyy kuitenkin nyansseja, joten toivotan lukijat tervetulleiksi tutustumaan Chydikseen paremmin.

Sen lisäksi, että lainaan haastateltaviani, siteeraan myös Kajta itseään ja ennen kaikkea runoilijoita, jotka olivat hänen työnsä kivijalka ja perusehto. Elävät, kuolleet, tutut ja tuntemattomat Suomessa ja muualla. Kaj luki ja etsi jatkuvasti, hän ei kyllästynyt runoihin koskaan. Siten on hieman huvittavaa, että hänen tunnetuin sävelmänsä perustuu lyhyeen kansanlauluun, jonka sisältö on tosin koskettava, muttei kovin monisyisesti kerrottu:

Kalliolle kukkulalle, rakennan minä majani.

Tule, tule tyttö nuori jakamaan se mun kanssani.

*Jollen minä sinua saa, niin lähden täältä kauas pois,
muille maille vierahille, etten sua nähdä vois.*

Tämä sama kaanonissa, moniäänisesti moneen kertaan. Niin usein hoilattuna, että osa porukasta alkaa jo väsähtää, vaikka mikään yhteislaulu ei takaa yhtä varmoja kylmiä väreitä.

Näyttelijä Rea Mauranen, joka esilauloi kappaletta eräässä juhlassa Pekka Milonoffin ja Sinikka Sokaan kanssa, pyysi yleisöltä, että antakaa meidän vetää kolme kierrosta ja tulkaa vasta sitten mukaan, mutta eihän kukaan malttanut. *Kalliolle kukkulalle* Chydeniuksen versiona on sen lajin korvamato ja kiihoke, ettei siitä selviä humalassa sen enempää kuin selvin päin – se vain on pakko laulaa.

Kalliolle kukkulalle minäkin kiipesin monta kertaa tätä kirjaa tehdessäni ja toivon, että edes kevyt varjo sen aiheuttamista vahvoista tunteista välittyi lukijalle.

Kiitos Kaj, kun sävelsit sen ja elit sellaisen elämän, josta kelpaa kertoa.

Helsingissä Tunturikadulla, melkein entisessä naapurissasi Holmbergin Anni, joka nykyään tietää, että kuplapilven nimi on Cumulus.

JUURENSA TUNTEVA JUANKOSKEN POIKA

Iltarusko jo sammunut on,
nukutin lapseni kehtohon.
Pitkät on tunnit aamuhun.
Suruni milloinka nukutan sun?

Nukutin kerran mä lapsuutein,
hautasin pohjalle sydämein.
Iloni ainoan nukutin,
onneni ainoan hukutin.

Nukutin kaikkeni, kalleimpain,
lepohon mieleni myrskyt sain.
Pitkät on tunnit aamuhun.
Suruni koskaanko nukutan sun?

V. A. KOSKENNIEMI: YÖ
SÄVELLETTY 1955

Kaj ei pitänyt poseeraamisesta, mitä on vaikea uskoa tätä ateljeekuvaa katsoessa.

KAJ OSKAR CHYDENIUS syntyi 16.10.1939 Kuusankoskella, joka oli hänen äitinsä Gretan kotipaikkakunta. Åbo Akademiasta diplomiekonomiksi valmistunut isä Rolf oli tullut sinne töiden puolesta ja perheen matka jatkui samoissa merkeissä Kymin Oy:stä Hirvensalmen kautta Juankoskelle, jonka juuret Kaj tunnisti paremmin kuin syntymäkaupunkinsa. Hän tuli maailmaan talvisodan aattona ja kasvoi poikaseksi sen varjossa. Kuten niin monessa muussakin perheessä, isä lähti rintamalle ja äiti palveli lottana. Lapsia kuitenkin syntyi: Björn eli Nalle 1941, hänkin Kuusankoskella, Curt, tuttavallisemmin Tuje 1944 Hirvensalmella ja pikkusisko Pia sodan jälkeen 1946 Juankoskella.

Ennen Kajta Chydeniusten suvun kuuluisin nimi lienee Anders, Antiksikin kutsuttu. Tuon 1700-luvulla eläneen kaikkien vapauksien puolustajan – elinkeinon-, sanan-, uskonnon- ja lehdistönvapauden – patsas komeilee Kokkolassa, puisto on nimetty hänen mukaansa Sotkamossa, samoin katu Hangossa ja Helsingin Eirassa, sekä rakennus Etu-Töölössä. Radikaaliajattelijaksi tunnetun papin, poliitikon ja valistusajattelijan nimi on innoittanut myös kokkolalaista kauppakeskusta, josta löytyvät tunnetut brändit HenkkaMaukasta Hesburgeriin ja Subwaysta Jungle Juice Bariin.

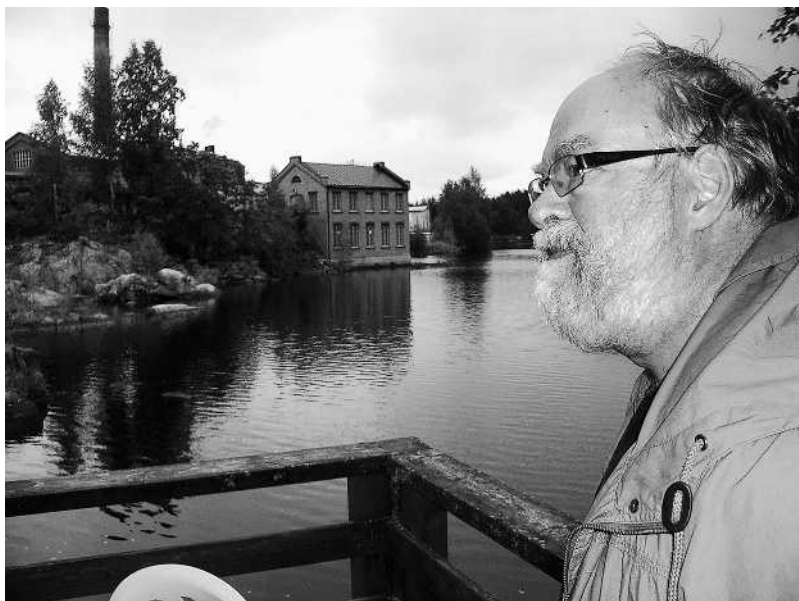
Vanhan viisauden mukaan kaikki on katoavaista, joten kun suku joitain vuosia sitten järjestäytyi yhteiskuvaan Kokkolan patsalle, se oli töhritty, eikä Chydenia-nimeä enää tunneta Helsingissä,

vaan kyseisestä yliopiston rakennuksesta on tullut aikuisopisto. Kunniaa kukaan ei kuitenkaan pysty viemään, ja vaikka markan euroon vaihtumisen seurauksena Anders Chydeniuksen kuva hävisi seteleistä, jännittävä ja aikaansaava hahmo sukupuussa piristää mukavasti. Kaj ei halunnut ylpeillä hänen nimellään, mutta arvosti esi-isänsä aloitteellisuutta ja peräänantamattomuutta.

Anders Chydeniuksella ei ollut lapsia, vaan suku sikisi hänen veljestään Jakobista, joka sai niitä kahdeksantoista kolmen eri naisen kanssa. He hajaantuivat Kainuun Sotkamosta ympäri Suomea ja jatkoivat sukua. Miesten työt määrittelivät usein asuinpaikat, kuten Kajinkin perheessä, eikä siinä kysytty naisten ja lasten mielistä. Kymenlaaksosta kotoisin oleva Greta-äiti ei viihtynyt Koillis-Savossa, mutta Kaj tunsu aina värähdyksen sydämessään palatessaan Juankoskelle.

Kotitalo sijaitsi komean tehtaan takana ja koulutie vei kosken ohi. Pyykkiniemessä tuoksuivat vanamot ja puut heijastuivat pulpuavan virran veteen. Maisema painui Kajn mieleen ja hän esitteli sitä aikuisena ystävilleen, joita vei konsertoimaan Ruukinpajalle ja Juankosken kirkkoon. Ainakin Kristiina Halkolalle, Monna Kamulle, Taru Nymanille ja Kai Hyttiselle näytettiin Ruutanalampi, Juantehdas ja Tehtaansilta ruukkimiljöineen. Kaj ei tunnustautunut nostalgikoksi, mutta myönsi, että lapsuuden ympäristö herkillä hänet, samoin kuin Suomen toiseksi pienimmältä kaupungilta joululahjaksi saatu konvehtirasia. Se tuli postissa vuonna 2006 ja oli ilmeisesti kiitos siitä, että Kaj oli jaksanut julkisuudessa hokea olevansa Juankoskelta kotoisin. Hänen lapsuudessaan Juankoski oli ollut kylä, sitten siitä oli tullut pikkukaupunki, ja 2017 se yhdistettiin kuntaliitoksella Kuopioon. Koski ja osa kulttuurimaisemasta onneksi säilyi rakennemuutoksien tuoksinassa.

Kirjailija, toimittaja ja teatterintekijä Antti Heikkinen (s. 1985) Nilsiästä kertoo ensimmäisestä kohtaamisestaan Chydeniuksen kanssa lapsena Juankoskella:

Rakas lapsuudenmaisema Juankoskella.

”Olin kai yläasteella tai lukion ekalla, kun Juankoskella järjestettiin joku aivan omituinen taidepäivä. Olimme aika tympääntyneitä, koska juankoskelaiset olivat nilsiäläisten mielestä juntteja ja paikan päällä kävi ilmi, että ei siellä ollut mitään. Se taas johtui siitä, että olimme kolme tuntia myöhässä ja tapahtuman taideosuus oli jo ohi.

Mutta.

Siellä, homeenhajuisessa liikuntasalissa istui Kaj Chydenius! Olin juuri lainannut kirjastosta useamman CD:n Chydeniusboksin ja lumoutunut ennen muuta *Marski marssista* sekä *Laulu kuolleesta rakastetusta* -kappaleesta. Myös *Työttömän laulu* oli puhuttellut minua suuresti. Ja nyt puhutaan niin suuresta lumoutumisesta ja puhuttelemisesta, että menin arasteltuani Chydeniuksen luo.

Pyytelin ääni vapisten ja änkyttäen anteeksi, sitten sanoin jotain epäselvää ja lopuksi, että se *Työttömän laulu* on kyllä hyvä.

Chydenius ei sanonut mitään, mutta hymyili niin, että ham-paat näkyivät parran seasta. Sitten lähdin pois ja ajoimme opinto-ohjaajan autolla takaisin Nilsiään.”

Kaj kertoo muistelmissaan, ettei hänen perheensä ollut erityi-sen sukurakas. Se saattoi johtua siitäkin, ettei lähisukua pahem-min ollut. Rolf-isä oli vanhempiensa ainoa lapsi ja Greta-äidin sisar pysyi naimattomana. Niin sanottuja ensimmäisiä serkkuja ei siis ollut ainuttakaan. Pikkuserkutkin jäivät kaukaisiksi lukuun otta-matta Kaarlo Ståhlbergia, joka vietti kesiä Kajn perheen luona. Ståhlbergista tulee suomennettuna Teräsvuori, joten Kaarlo ke-hui olevansa parempi keihäänheittäjä kuin Lontoon olympialais-ten (1948) kultamitalimies Tapio Rautavaara. Teräs voittaa raudan ja vuori on korkeampi kuin vaara, Kaarlo perusteli elvistelyään. Kielen vääntely ja merkitysten kääntely oli ilmeisesti sukuvika, sillä Kaj tuli aikuisena tunnetuksi ehtymättömän kekseliäistä sa-namuunnoksistaan.

Sukulaisistaan kenties kiintoisimman kuvan hän maalaa äidinäidistään, joka ei ollut mikään helläsylinen mummeli, vaan korskea, arvonsa tunteva nainen. Kaj käyttää hänestä adjektiiveja koppava, älykäs ja teräväkielinen. Rachel Brejlin, omaa sukuaan Björksten eli Birkenstein kuulutti tulevansa balttilaisesta aatelis-suvusta ja nyripisteli nenäänsä tyttären puolisovalinnalle. Anders Chydeniuksenkaan nimi ei auttanut, kun suvulla ei ollut Ritari-huoneelle ripustettavaa vaakunaa. Rouva aatelisen ja tyttäriensä Gretan sekä tätä seitsemäntoista vuotta nuoremman Anitan välejä ei parhaalla tahdollakaan voinut kutsua sydämellisiksi; asialliset ne sentään olivat.

Greta peri äitinsä paremmat puolet eli hyvän lukupään ja no-pean ajattelukyvyyn, eikä onnekseen (tai muiden onneksi) tämän pahansuisuutta. Hän pääsi Helsingin yliopistoon opiskelemaan

Greta-äidin kanssa lumitöissä.

Kaj flyttar! Kaj muuttaa!
Veri veti maailmalle jo varhain.

Pikkusisko Pia ja Kaj ihmettelevät lomille päässeen Rolf-isän univormua.

hammaslääketiedettä, mutta opinnot katkesivat, kun Rolf Chydenius tuli kuvioihin. Kävi niin kuin siinä maailmanajassa oli tapana: nainen meni naimisiin, synnytti lapsia ja jämähti kotirouvaksi. Mahdollinen ura jäi taakse loistavan tulevaisuuden kanssa ja elämänpiiri kutistui. Avioliitto oli varmasti tyydyttävä, mutta pikkuporvarillinen elämä ei tarjonnut suuria kohotteita, jos ei pettymyksiäkään. Kaj ei muistanut nähneensä vanhempiensa riitelevän sen enempää kuin osoittavan rakkauttaankaan. Rintamalta palannut Rolf hoiti työn, kodin ja Juankosken vaatimattoman seuraelämän jämptisti, tunteitaan halliten. Niin tekivät muutkin sodasta selvinneet, eikä siinä ollut mitään ihmeellistä.

Chydeniusten kotikieli oli ruotsi, vaikka Savossa pärjäsi paremmin suomella. Kajn nuorempi veli Björn eli Nalle kuitenkin muistaa, että osa tehtaan porukoista, kuten Timgrenit sekä apteekkari puhuivat ruotsia. Hänellä ja Kajlla oli yhteinen huone kotitalon yläkerrassa, jossa oli myös nuorempien sisarten ja vanhempien makuuhuoneet. Myöhemmin he asuivat kämppeksinä Helsingissä, ja heidän matalat äänensä olivat niin samanlaiset, ettei äiti aina erottanut puhelimessa, kumpi pojista oli luurin toisessa päässä.

Isä ja pojat harrastivat postimerkkeilyä. Kajlla harrastus loppahti opiskelijavuosina, jolloin elämään tuli niin paljon muuta, että jostain piti tinkiä. Hän katsoi kuitenkin vanhempana, että postimerkkien kerääminen ja tutkiminen oli ollut arvokasta kansainvälisyyskasvatusta ja omaksui tavan lähettää ystäville kortteja lukemattomilta ulkomaanmatkoiltaan.

Harrastus poiki niistä ensimmäisen. Kaj oli hankkinut kirjoitoiverin ruotsalaisen Ahremarks Hobbyklubbin kautta ja pääsi kokonaiseksi kuukaudeksi tämän luo Pohjois-Ruotsissa sijaitsevaan Vilhelminan pikkukaupunkiin. Berndt Lundqvist vieraili vastavasti Juankoskella, eli molemmat pojat saivat kokea postimerkkien ansiosta myönteisen kulttuurishokin. Kajhin vaikutti Ruotsissa

Chydeniuksen lapset 40-luvun loppupuolella: Pikku-Pia, vanhin veli Kaj, rusettikaulainen Björn eli Nalle ja Curt, tuttavien kesken Tuje.

voimakkaimmin Snoddakseksi kutsutun kansanlaulajan tukkilaisromantiikkaa uhkuva levy, jota hän kuunteli kuin huumattuna Lundqvistien sohvalla. Snoddaksen laulut olivat niin sentimentaalisia, että häntä myöhemmin nolotti, mutta 14-vuotiaalle sallittakoon suunnattomat tunteet. Musiikkimaku kehittyi vuosien saatossa, mutta Berndtin ja Kajin ystävyys säilyi. Filateliaharrastus kasvoi siis korkoa, vaikka itse keräily jäi jo varhain ja Rolf-isän aarteet periytyivät sitä jatkaneelle Nallelle.

Chydeniusten olohuoneessa otetussa potretissa Kajlla on pikkutakki, Nallella mirri kaulassa, Tujen valkeat hihat pilkistävät tumman pusakan alta ja pikku-Pian kutreille on solmittu rusetti. Seinältä erottuvat taulu ja ryijy ja pöydältä havukoriste, josta

päätellen kuva on otettu jouluna. Se voisi olla Anni Swanin romaanista tai Suomisen perhe -elokuvasta; kiltisti kameraan katsovat vakavat lapset sodanjälkeisen kodin siisteissä kehyksissä.

Yksi tärkeä kuvasta puuttuu: piano. Se oli saksalainen ja puusta, terassin verran normaalia matalammassa vireessä eikä häiritsevän puhdas, kuten Kaj muistelmissaan kuvailee. Äiti soitti sillä lastenlauluja ja lapsetkin pantiin ottamaan tunteja, koska se kuului kasvatukseen. Kaikissa sivistyneissä kodeissa oli piano ja kaikki lapset kävivät soittotunneilla, olivat he sitten musikaalisia tai eivät.

Piano-opettaja Airi Pulkkinen oli papin rouva ja paikkakunnan silmäätekeviä, mutta ennustajan lahjoja hänellä ei ollut. Juankoskelta kotoisin oleva Heikki Paukkunen, jonka pikkuveljestä Karista kasvoi teatteriohjaaja ja Chydeniuksen työtoveri, kertoo Pulkkisen puhahtaneen Kajlle, että sinusta ei koskaan tule musiikkimiestä! Kaj vastasi rupeamalla ottamaan myös laulutunteja, eli lavensi opintopolkuaan sen sijaan, että olisi lopettanut. Pian selvisi, että ratkaisu toimi paremmin kuin olisi voinut odottaakaan.

Juantehtaan sosiaalipäälliköllä Erik Mattsonilla oli kaunis ja taiteellinen vaimo, joka oli valmistunut Sibelius-Akatemiasta laulajattareksi. Hänestä Kaj sai kannustavan mentorin. Taitava ja tinkimätön Ulla-rouva ei sietänyt laiskottelua ja siirsi asenteen oppilaalleenkin. Se iskostui häneen niin, ettei hän aikuisena ymmärtänyt käsitettä työtön säveltäjä. Lukemattomia yhteistöitä Kajin kanssa tehnyt laulaja ja pianisti Monna Kamu muistaa hänen tiuskaisseen, että eihän työtöntä säveltäjää ollut olemassa, kun joku kollega oli tullut valittamaan kehnosta tilanteestaan. Toimeentulovaikeudet olivat eri asia, sävellettävää kyllä riitti, kun vaan jaksoi painaa!

Kauniin ja vaativan Ullan vastapainona nuoren miehen musiikkiharrastusta ruokkivat paikallisen suutarin pojat, jotka olivat saaneet oppinsa Juantehtaan Soittokunnassa. Heidän Roinisen

kvartetiksi kutsuttu pumppunsa soitti iskelmämusiikkia, ja he otivat Kajn harjoituksiinsa kokeilemaan sovittamista. Muistelmissa mainitaan nimeltä kolme poikaa, vaikka kvartetti tarkoittaa neljän soittajan tai laulajan ryhmää. Roiniset eivät olleet ilmeisesti nokuukia, koska Kaj muisteli, että bändi olisi joskus keikkaillut viisi-henkisenäkin. Kolme, neljä tai viisi, samantekevää – Kaj piti Roinisen poikia lapsuutensa merkittävinä musiikillisina vaikuttajina.

1970-luvulla heidän tiensä kohtasivat luokkatietoisissa merkeissä, kun KOM-teatteri vieraili Juankoskella. KOMilaiset olivat pukeutuneet niin sanottujen vähemmistöläisten sinisiin paitoihin ja vierailun järjestänyt ammattiosasto enemmistöläisten punaisiin. Eri leireihin jakautuneet vasemmistolaiset tunnustivat väriä, mutta pystyttivät sovussa lavasteet, jossa työssä Roinisen pojat olivat erityisen taitavia. Heidän suutari-isänsä oli ollut paikkakunnan kuuluisia punaisia, kun taas Chydeniuksen perhe oli edustanut suomenruotsalaista porvarismia. Pikku Kajta oli jopa kutsuttu Kymmin herran pojaksi erotukseksi tehtaantöläisten lapsista, mutta vailla pahantahtoisuutta, mistä oli todisteena ystävällisen työläisen apu pojankoltiaisen eksyttyä punalippuisten vappukulkueeseen. Vaikka politiikka oli kuuma peruna ja vakava asia, musiikki saattoi parhaimmillaan yhdistää eri puolilla olevia sekä lapsena että aikuisena.

Kajin pikkuveljen Curtin kanssa samalla luokalla ollut Kari Paukkunen muistaa Chydeniusten hienon valkoisen talon, jossa mukava Greta-äiti tarjosi kaakaota lasten koulutovereillekin. Cockerspanieli Pesonen nuoli poikien naamat ja Fia-kana kaa-katti pihalla. Idyllinen lapsuusmaisema jatkui mäen huipulla komeilevalle Seurojentalolle, josta oli näkymä yli koko tienoon ja suora sihti mäen alla olevalle urheilukentälle. Seurojentalo ja urheilukenttä olivat Juankosken tärkeimpien tapahtumien tyysijat, ja niissä Kari törmäsi Kajhin yhtä usein kuin kyläillessään Chydeniuksilla. Kun heidän tiensä aikuisina kohtasivat, Kaj puhui

lämpimästi yhteisestä nuoruudesta, mutta tarkensi sen ”Karin nuoruudeksi”, koska oli tätä vanhempi.

Kunnon juankoskelaisena Kaj nosti kuuluisaksi tultuaan esiin tunnettuja kotikyläläisiään, joista hiihtolegenda Immo Kuutsa oli koulukaveri, nuorempaa sukupolvea edustava näyttelijä ja laulaja Eija Ahvo työtoveri (ja Eijan isä Kajn isän kuorokumppani) ja muusikko Juice Leskinen kiinnostuksella seurattu kollega. Kaj arvosti Juicen kompromissitonta laulutyyliä ja Suomen kielellä taiturointia, mutta kunnon keskusteluyhteyttä heidän välilleen ei syntynyt, koska Juice oli ne harvat kerrat, jolloin he tapasivat, änkyräkännissä.

Kun tuli aika mennä lukioon, Chydeniuksen vesat lähetettiin Joensuuhun. Kuopio olisi ollut lähempänä, mutta sinne päästäkseen olisi pitänyt suorittaa kokeet. Joensuun lyseon ovet aukesivat, kun hoiti kortteerin koulun läheltä ja käveli sisään. Kajlle, jolle koulunkäynti oli tylsää pakkopullaa, vaivaton siirtymä sopi. Hän oli myös tyytyväinen vanhemmilta saatuun luottamukseen: kun vuokraemäntä tivasi äidiltä kotiintuloaikoja, tämä ilmoitti, että kunhan hoitaa koulunsa, Kaj saa mennä ja tulla miten haluaa. Äiti seurasi kiinnostuneena lastensa kehitystä ja antoi tarpeen mukaan liekaa. Kajlle jäi hänestä lämpimämpi muisto kuin etäisestä isästä, johon hän sai onneksi tilaisuuden tutustua vanhempana paremmin.

Joensuussa maailma avartui ja musiikin opiskelu sen mukana. Kaj rupesi kokeilemaan säveltämistä, omien sanojensa mukaan heikoin tiedoin ja taidoin. Perustettiin Chydi-kvartetti, jonka ohjelmistossa oli iskelmiä, laulelmia, kupletteja ja Kajn hengentuotteita. Lyseon joulukuisessa Laulukonventissa 1956 esitettiin Oskar Merikannon, Urho Sarolan, Eric Costesin, Gunnar Turessonin, Larry Russelin, Lionel Lewmanin ja muutaman muun sävellyksiä, sekä kansanlaulut Napolista ja Timbuktusta plus Kajn pari

Kvartetti miellytti ilmeisesti nimenä enemmän kuin kvintetti, tai sitten Kaj oli omaksunut muodoista piittaamattoman tavan Roinisen pojilta. Viisihenkisen Chydi-kvartetin jäsenet vasemmalta: Markku Parviainen, Martti Jaatinen, keskellä istumassa maestro itse, Yrjö Wegelius ja Erkki Volmanen.

omaa tuotosta edellä mainittujen sovitusensa lisäksi. Lippujen hinta oli kahdeksankymmentä markkaa, joka vastaa nykyrahassa alle kymmentä euroa.

Chydi-kvartetti vieraili kerran Juankosken Seurojentalollakin ja katsomossa ollut Kari Paukkunen kertoo heidän laulaneen jumalaisesti.

”He olivat myös pukeutuneet valtavan finisti, jos oikein muistan, niin frakkeihin.”

Kvartettiin kuuluivat Erkki Volmanen, Martti Jaatinen, Markku Parviainen ja Yrjö Wegelius, jotka pitivät yhteyttä läpi vuosikymmenten aina Kajin hautajaisten jälkeen pidettyyn muisto-